

*Ortaöğretim Öğrencilerinin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi**

Beşşar Sittiddar^{ID}
Nurcan Demiralp^{ID}

Öz

Bu araştırmanın amacı, Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin ortaöğretim öğrencilerine uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2024–2025 eğitim- öğretim yılında Ankara ilinde bulunan anadolu, imam hatip ve mesleki ve teknik liselerde öğrenim gören 700 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların, %55’ini (n=387) kadınlar, %45’ini (n=313) erkekler oluşturmaktadır. Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği”nin ortaöğretim öğrencilerine uyarlanma sürecinde, kapsam geçerliğinin sağlanması amacıyla ölçme-değerlendirme ve alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş, ölçeğin dilsel ve içeriksel açıdan uygunluğu sağlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin kanıt sağlamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. Ölçeğin özgün faktör yapısıyla uyumluluğunu test etmek amacıyla da LISREL 8.8 paket programı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapısal geçerliği; öncelikle birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (First-Order CFA) ve ardından ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (Second-Order CFA) uygulanarak test edilmiştir. Bunun sonucunda; 30 maddeden oluşan ölçeğin, ölçme-değerlendirme ve alan uzmanının görüşleri doğrultusunda, bir maddesi hem istatistiksel hem de teorik nedenlerle çıkarılmış ve modelin yeniden test edilmesine karar verilmiştir. Yeniden test edilen ölçeğin faktör yüklerinin 0,49 ile 0,82 arasında değiştiği belirlenmiştir. Modelin uyumunu değerlendirmek amacıyla yapılan, birinci düzey ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonucunda, modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Güvenirlilik analizi SPSS 27 programı kullanılarak gerçekleştirilmiş ve ölçeğin tümüne ait Cronbach Alfa katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin uyarlanması ve psikometrik

Sorumlu yazar: Beşşar Sittiddar, Gazi Üniversitesi, bsittiddar.79@gmail.com

*Bu çalışma, birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

özelliklerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen bulgular, ölçeğin ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumlarını belirlemede kullanılabilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Öğrenciler, Tutum, Ölçek, Geçerlik, Güvenirlik.

Examination of the Psychometric Properties of the Attitude Scale Toward Syrian Students for Secondary School Students

Abstract

The purpose of this study is to adapt the Attitude Scale Toward Syrian Students for secondary school students and to examine its psychometric properties. The study group consists of $n = 700$ students enrolled in Anatolian, Imam Hatip, and Vocational and Technical high schools in Ankara during the 2024–2025 academic year. Of the participants, 55% ($n = 387$) were female, and 45% ($n = 313$) were male. During the scale adaptation process, expert opinions from specialists in measurement and evaluation, as well as field experts, were consulted to ensure content validity, and the linguistic equivalence and content validity linguistic and conceptual appropriateness of the scale was established. To provide evidence for construct validity, Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted. CFA was performed using the LISREL 8.8 software package to test the compatibility of the scale with its original factor structure. The structural validity of the scale was examined first through First-Order Confirmatory Factor Analysis and subsequently through Second-Order Confirmatory Factor Analysis. As a result, based on the opinions of measurement and evaluation experts and field specialists, one item from the original 30-item scale was removed due to both statistical and theoretical considerations, and the model was re-tested. The factor loadings of the re-tested scale ranged between 0.49 and 0.82. The results of both first-order and second-order CFA indicated that the model fit indices were at acceptable levels. Reliability analysis was conducted using SPSS 27 software, and the Cronbach's alpha coefficient for the entire scale was calculated to be .95. These results indicate that the scale has a high level of internal consistency. Overall, the findings from the validity and reliability analyses conducted to adapt and examine the psychometric properties of the scale demonstrate that the instrument is suitable for assessing secondary school students' attitudes toward Syrian students.

Keywords: Syrian Students, Attitude, Scale, Validity, Reliability.

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihiyle birlikte var olan bir olgudur. Bireylerin yaşadıkları yerden farklı yerlere, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, savaş gibi çeşitli nedenlerle, gönüllü veya zorunlu, bireysel veya kitlesel olarak yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir (Sandal, Hançerkıran & Tıraş, 2016: 462). Göç olgusunda, yer değiştirme hareketleri, ülkeler, kıtalar ya da bölgeler arasında gerçekleşebileceği gibi, kırdan kente veya günümüzde görüldüğü gibi kentten kıra doğru farklı ölçek ve yönlerde gerçekleşebilir. İnsanların bir yerden diğerine göç etmesi, nüfusun yeniden dağılımına yol açan önemli bir coğrafi olgudur. Günümüzde dünya nüfusunun dağılışı, geçmişte gerçekleşen büyük göç hareketlerinin bir sonucu olarak şekillenmiştir (Tümertekin & Özgüç, 2011: 289).

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç karışıklıklar ve savaş, Türkiye başta olmak üzere Suriye’ye komşu ülkeleri önemli ölçüde göç hareketlerinden doğrudan etkilemiştir. Türkiye, Suriye’den kaynaklanan, ani ve kitlesel olarak gerçekleşen bu göç hareketini, acil bir durum olarak kabul etmiş ve “açık kapı” politikası izlemiştir. Bu kapsamda, zorunlu ve kitlesel göç yoluyla gelen Suriyelilere hukuki bir koruma sağlamak amacıyla, 04 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) 91. maddesine istinaden hazırlanan ve 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren “Geçici Koruma Yönetmeliği” ne (GKY) dayalı olarak Suriye’den gelen sığınmacılara “geçici koruma” statüsü tanınmıştır. Bu yasal düzenlemeler sonucu; Suriyeli mültecilere geçici koruma sağlanmış olup sağlık, eğitim, işgücü piyasasına erişim, sosyal yardım, tercüme gibi hizmetler ve çeşitli olanaklar ikamet ettikleri illerde sunulmaya devam etmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2015, 2016, 2025; Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Türkiye tarafından geçici koruma kapsamında ve eğitim çağında olan Suriyeli öğrencilere yönelik, çeşitli eğitim kademelerinde çeşitli sınıf ve yaş düzeylerinde önemli eğitim hizmetleri verilmiş ve bu hizmetler günümüzde yani 2025 yılında da devam etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı (2022) raporunda; Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriye uyruklu öğrencilerin toplamı 1.124.353’tür. Bunların ancak, 730.806’sı (%64,9) eğitim almaktadır. Aynı raporda (2022) eğitim alan öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları da verilmiştir. Buna göre; 15-18 yaş grubunda yani ortaöğretimde, lise kademesinde eğitim görmesi gereken toplam öğrenci sayısı 252.772’dir. Ancak, bu öğrencilerin sadece 107.812’si çeşitli illerdeki liselerde eğitim görmektedir. Kısaca, Suriyeli öğrencilerin lise düzeyinde okullaşma oranı %42,65’tir. Ortaöğretimde yer alan toplam Suriyeli lise öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; 51.682 (%47,9) erkek, 56.130 (%52,1) kız olduğu görülmektedir. Yani orta-

öğretim düzeyinde eğitim alması gereken Suriyeli mültecilerin, yarısından fazlası bu eğitimin dışında kalmaktadır.

Ortaöğretim düzeyinde olup da eğitim alamayan Suriyeli mültecilerin bu durumu yaşamalarının çeşitli boyutları ve nedenleri bulunmaktadır. Bunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir; Suriye’de zorunlu temel eğitim 6+3 şeklindedir ve lise eğitimi zorunlu değildir. Lise eğitiminin geldiği ülkede zorunlu olmaması, öğrencilerin ailelerinin ekonomik yetersizliklerinden dolayı ortaokul sonrası aile ekonomisine katkıda bulunma zorunluluğu ve bazı illerdeki ailelerin yurt dışına göç etme planları nedeniyle kayıt yaptırmaya direnç göstermeleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra dil bariyeri, savaş nedeniyle eğitimden uzak kalınması ve son olarak Suriyeli ailelerin sahip olduğu geleneksel yapılar ve bu yapılardan kaynaklanan davranışları da etkili olmaktadır (MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022)

Çocuk mültecilerin yaşadıkları travmalar; çoğu zaman yalnızca geldiği ülkedeki kayıp, şiddet ya da zulüm deneyimleriyle sınırlı değildir. Göç sürecinde ve sığınılan ülkeye varışta, maruz kalınan çok boyutlu olumsuz yaşantılar, çocukların ve gençlerin gelişim süreçleri üzerinde ciddi düzeyde travmatik ve zarar verici etkilere yol açabilmektedir (Hart, 2009). Bu çocuklar, mülteci nüfusları içinde en kırılgan gruplardan birini oluşturmaktadır ve çoğu zaman ailelerinden ayrı kalmakta ya da eğitimden mahrum bırakılmaktadır. Mülteci öğrenciler, genellikle hem yerinden edilme hem de travma deneyimleri yaşamış olmaları ve sonrasında da yeni bir ülkeye geldiklerinde, çoğunlukla yeni bir dili aynı anda öğrenmeyi gerektiren, yeni bir ortama uyum sağlamak zorunda bulunmaları nedeniyle diğer öğrencilerden farklı ve özel bir konumdadır (Anderson, Hamilton, Moore, Loewen & Frater-Mathieson, 2004: 1). Eğitim, yerinden edilmiş bireyler için toplumsal uyumu kolaylaştırmasının yanında, hayati öneme sahip bilgilere ulaşılması bakımından önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim, bireyleri toplumu yeniden inşa etmeleri, üretken ve amaç odaklı bir yaşam sürmeleri, zorlukların üstesinden gelmeleri, yeni çevrelere uyum sağlamaları ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaları için gerekli bilgi ve becerilerle donatır (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2025). Kısaca, mülteci çocuk ve gençlerin kültürel ve sosyal uyumuna, üretken ve amaç odaklı yaşam sürmelerine en önemli katkıyı okullar vermektedir diyebiliriz. Süleymanov (2017) da vurguladığı gibi; göçmenlerin geldikleri ülkeye uyum sağlamasında sadece kendi çabaları ve davranışları değil, yerel toplumun da göçmenlere karşı tutum ve davranışlarından da etkilenmektedir.

Literatür incelendiğinde, mülteci öğrencilere yönelik, özellikle de Suriyeli öğrencilere yönelik sınırlı sayıda ölçek çalışması yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda ulusal yayınlar incelendiğinde; Sağlam ve Kanbur (2017) geliştirdiği “Mülteci

“Öğrenci Tutum Ölçeği” adlı ölçek çalışması yer aldığı görülmektedir. “Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği” 24 madde ve üç alt faktörden oluşmaktadır. Bu ölçekle, sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını ölçmek amaçlanmıştır. Bu konudaki bir diğer çalışma ise ölçek uyarlama çalışmasıdır. Angelidou, Aguaded-Ramirez ve Rodriguez-Sabiote (2019) geliştirdiği “Mülteci Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği”, 2021 yılında Aydoğdu ve Akça tarafından aynı adla Türkçeye uyarlanmıştır. Bir diğer tutum ölçeği ise; Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” adlı ölçektir. Bu ölçek, 30 maddeden oluşmakta ve öğrencilerin tutumlarını beş farklı alt boyutta incelemektedir.

Tutum, çeşitli kaynaklarda farklı yönleriyle, farklı açılardan tanımlanan geniş bir kavramdır. Tutum, genel olarak bireyin bir durum, olay, nesne ya da kişi karşısında belirli bir tavır ortaya koymasını ve davranış sergilemeye hazır olma durumudur (Tutar, 2018: 141). Aynı zamanda tutum, bireyin bir nesne karşısında belirli bir ölçüde olumlu veya olumsuz yönde kendini gösteren bir eğilim olarak tanımlanabilir (Eagly & Chaiken, 2007). Bununla birlikte, bireyin bir nesne, durum ya da kişi hakkında zihinsel, duygusal ve davranışsal düzeyde sergilediği yönelim, bireyin tutumunu yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, bir tutumun oluşabilmesi için zihinsel, duygusal ve davranışsal bileşenler arasında örgütsel ve uyumlu bir ilişki ve eş güdüm bulunması gerekmektedir (İnceoğlu, 2011: 29-30). Tutum bileşenlerine bakıldığında; öğrenmeye dayalı bilişsel bileşen, duygulara dayalı duyuşsal bileşen ve davranışların ortaya koyduğu davranışsal bileşen olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin birbiriyle tutarlı olduğu kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, bilişsel bileşen bireyin belirli bir konuya ilişkin bilgi ve inançlarını, duyuşsal bileşen o konuya yönelik duygusal yaklaşımını, davranışsal bileşen ise bireyin söz konusu konu karşısında sergileyeceği olası tepkileri olarak tanımlanabilir (İlgün Dibek & Şahin Kürşad, 2023: 52). Tutum kavramı kadar tutumların ölçülmesine ilişkin yöntemler de önem taşımaktadır. Çünkü bireylerin inanç ve tutumlarının önceden belirlenmesi, davranışlarının öngörülmesini ve gerekli durumlarda yönlendirilmesini mümkün kılmaktadır (Çöllü & Öztürk, 2014: 375). Anderson ve Çıkrıkçı’ya (2019) göre, tutumların ölçme yöntemleri üç ana kategori altında incelenmektedir. Birinci kategoriye bakıldığında, bireylerin çeşitli cümlelere ya da sıfatlara verdikleri tepkilere dayanarak çıkarım yapmayı sağlayan “ölçekleme teknikleri” olarak bilenen yöntemleri kapsamaktadır. İkinci kategori, bireylerin gözlenebilir davranışlarından hareketle tutumlara ilişkin sonuçlara ulaşmayı amaçlayan gözleme dayalı yöntemlerden oluşmaktadır. Üçüncü kategori ise, bireylerin fizyolojik tepkilerini temel alarak tutumlara yönelik çıkarımlar yapılmasına olanak sağlayan ölçme yaklaşımlarını içermektedir. Bu bağlamda, Suriyeli öğrenciler, farklı kültürel ve sosyal geçmişlere sahip, zorla yerinden edilmiş bireylerdir. Eğitim sistemine entegre olduktan sonra Suriyeli

öğrenciler yerel öğrencilerle birlikte eğitim almaktadırlar. Bu eğitim sürecinde, kültürel ve sosyal farklılıklar nedeniyle, farklı sosyal ve psikolojik zorluklarla karşılaşabilirler. Bu durum, Suriyeli öğrencilerin, eğitime katılımlarını, akademik başarılarını ve sosyal uyumlarını etkileyebilir. Bu nedenle Suriyeli öğrencilere ilişkin tutumların anlaşılması, eğitimciler kadar karar vericiler açısından da önem taşıyan bir konu hâline gelmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin ortaöğretim öğrencilerine uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği”nin ortaöğretim öğrencilerine uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, çalışma grubu, ölçek uyarlama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizi aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara’da ortaöğretimde (9, 10, 11 ve 12.) sınıflarda eğitim gören toplam 700 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun cinsiyet değişkenine göre dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %55’inin (n=387) kadın, %45’inin (n=313) erkek olduğu görülmektedir. Bu durum örnekleme cinsiyetler arasında dengeli bir temsili sağlandığını göstermektedir. Sınıf düzeyleri açısından değerlendirildiğinde ise; katılımcıların %36’sı (n=255) 9. sınıfta, %18’i (n=124) 10. sınıfta, %26’sı (n=179)

11. sınıfta ve %20’si (n=142) 12. sınıfta öğrenim görmektedir. Bu dağılım, araştırma verilerinin farklı sınıf düzeylerini kapsayacak şekilde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Okul türü açısından incelendiğinde; öğrencilerin %65’inin (n=455) anadolu lisesi, %26’sının (n=183) mesleki ve teknik lisesi ve %9’unun (n=62) imam hatip lisesinden olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla çalışma grubunun cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenleri bakımından heterojen bir yapı sergilediği görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1*Araştırmaya Katılan Gruplara Ait Betimsel İstatistikler*

Değişken	Kategori	N	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	387	55
	Erkek	313	45
Sınıf Düzeyi	9	255	36
	10	124	18
	11	179	26
	12	142	20
Okul Türü	Anadolu Lisesi	455	65
	Mesleki ve Teknik Lisesi	183	26
	İmam Hatip Lisesi	62	9
Toplam		700	100

Ölçek Uyarlama Süreci ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma, bir ölçek uyarlama çalışmasıdır. Ölçek uyarlama süreci, yalnızca farklı kültürler ve diller arasında değil, aynı kültür içerisinde değişen koşullara ve farklı demografik gruplara göre de gerçekleştirilmesi gereken bir süreçtir (Erkuş & Selvi, 2021). Bu çalışmada, Aslan ve Kan (2021) tarafından, ortaokul öğrencileri için geliştirilen, beş faktörlü yapıdan ve 30 maddeden oluşan, “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” temel alınmıştır. Lise öğrencilerinin Suriyeli öğrencilere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla, ölçeğin uyarlamasının yapılmasına ve psikometrik özelliklerinin incelenmesine çalışılmıştır.

Uyarlama sürecinde; ölçeğin hedef popülasyonu olan lise öğrencilerine kullanılabilmesini sağlamak için, ölçek maddelerinin lise öğrencilerinin yaş düzeyleri ve gelişim özelliklerine uygun olup olmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla, alanında uzman akademisyenlerin görüşleri alınmış ve maddeler içeriksel ve dilsel açıdan değerlendirilmiştir (DeVellis & Thorpe, 2017). Bu amaçla üç ölçeğe değerlendirme, iki psikolojik danışma ve rehberlik, bir dil uzmanı olmak üzere toplam altı uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan alınan görüşler ve yapılan çalışmalara yönelik geri bildirimler doğrultusunda, ölçeğe son hâli verilerek hedef kitle olan lise öğrencilerine uygulanmaya hazır hâle getirilmiştir.

Aslan ve Kan (2021) geliştirdiği orijinal ölçeğin, olumlu ve olumsuz maddeleri, katılımcı yanıtlarındaki alışkanlık ve ön yargı etkisini azaltmak için, dengeli bir şekilde karıştırılmıştır. Ancak, veri analizi için orijinal madde sıralaması esas

alınmıştır. Bu yeniden düzenleme; elde edilen verilerin daha güvenilir ve geçerli, aynı zamanda da katılımcıların gerçek tutumlarını daha doğru bir şekilde yansıtmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen, “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” adlı orijinal tutum ölçeği; 17 olumlu, 16 olumsuz olmak üzere toplam 30 maddeden olmaktadır ve beş faktörlü bir yapıya sahiptir. Buna göre birinci alt faktör 11 maddeyi (13, 19, 21, 26, 28, 30, 33, 35, 37, 39, 41); ikinci alt faktör 5 maddeyi (18, 27, 36, 42, 44); üçüncü alt faktör 5 maddeyi (29, 31, 34, 40,45); dördüncü alt faktör 6 maddeyi (2, 4, 6, 10, 14, 24) ve beşinci alt faktör 3 maddeyi (1, 3, 5) kapsamaktadır. Ölçek; değer verme, olumsuz, reddetme, yok sayma ve yakınlık olmak üzere toplam beş faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Ölçeğe yanıt veren öğrenciler, maddeleri 5’li likert tipi derecelendirme ölçeğine göre yanıtlamıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrenciler, Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen ölçeği, olumlu ve olumsuz maddeler için farklı puanlama sistemine göre yanıtlamışlardır. Olumlu maddelerde “tamamen katılıyorum” 5, “kısmen katılıyorum” 4, “kararsızım” 3, “katılmıyorum” 2 ve “hiç katılmıyorum” 1 olarak puanlanırken; olumsuz maddelerde bu puanlama ters çevrilerek “tamamen katılıyorum” 1, “kısmen katılıyorum” 2, “kararsızım” 3, “katılmıyorum” 4 ve “hiç katılmıyorum” 5 şeklinde kodlanmıştır (Aslan & Kan, 2021).

Uyarlanan ölçeğin lise öğrencilerine uygulanmasına geçilmeden önce, araştırma etiği ilkelerine riayet edilerek gerekli izinler alınmıştır. Bu kapsamda, ilk olarak Gazi Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli onay (Evrak Tarih ve Sayısı: 03.01.2025-E-77082166-302.08.01-1134642) alınmıştır. Daha sonra, araştırmanın ilgili okullarda uygulanabilmesi için, T.C. Millî Eğitim Bakanlığından (MEB) alınan resmî izinler alınmıştır. Bu onay süreçlerinin tamamlanmasının ardından, veri toplama süreci etik ilkelere ve ilgili yasal düzenlemelere uygun biçimde yürütülmüştür.

Araştırma verileri; 2024-2025 eğitim-öğretim yılında, Ankara ilindeki anadolu, imam hatip ile mesleki ve teknik liselerden seçilen ve çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden toplanmıştır. Bu süreçte, öğrencilere araştırmanın amacı ve gizlilik politikaları hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcılara, araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı, verdikleri yanıtların yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve kimliklerinin gizli tutulacağı açıklanmıştır. Bu açıklamalardan sonra, uyarlanan ölçek formları araştırmacı tarafından sınıf ortamında uygulanmış ve uygulama yaklaşık 30 dakikada tamamlanmıştır. Eksik anket formları analiz dışı bırakılmış ve toplam 61 form değerlendirmeye alınmamıştır. Veri analizi toplam 700 geçerli form üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerini ortaya koymak amacıyla güvenilirlik ve geçerlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin uyarlama sürecinde; kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla, ölçme-değerlendirme ve alan uzmanlarından alınan görüşlerle, ölçeğin dilsel ve içeriksel açıdan uygunluğu sağlanmıştır (DeVellis & Thorpe, 2017). Ölçeğin yapı geçerliğine kanıt oluşturmak amacıyla da doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA), LISREL 8.8 paket programı kullanılarak ölçeğin orijinal faktör yapısına uyumluluğu test edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği; öncelikle birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (First-Order CFA) ve daha sonra ise ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (Second-Order CFA) ile test edilmiştir.

Uyarlama çalışması kapsamında, birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen her modele ilişkin uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, her modelin veriyle uyum düzeyi ve ölçeğin yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı belirlenmiştir. Alan yazınında, doğrulayıcı faktör analizlerinde hangi uyum indekslerinin kullanılması gerektiğine ilişkin farklı yaklaşım ve görüşler bulunmakla birlikte, modelin iyilik uyum indeksleri değerlendirmesinde, tek bir uyum indeksi değil birçok uyum indeksinin dikkate alınması gerektiğini belirtilmektedir (Marsh & Hocevar, 1988; Kline, 2011, 2016). Bu bağlamında, modelin uyumunu değerlendirmek amacıyla; Chi-square (χ^2), Chi-square bölü Degrees of Freedom (χ^2/df), Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI), Goodness of Fit Index (GFI), Normed Fit Index (NFI), Non-Normed Fit Index (NNFI), Comparative Fit Index (CFI), Root-Mean-Square Error of Approximation (RMSEA) ve Standardized RMR (SRMR) değerleri kullanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulandıktan sonra ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla SPSS 27 paket programı kullanılarak ölçeğin tümüne ve alt boyutlarına ait Cronbach Alpha katsayısına bakılmıştır.

Son olarak ölçek maddelerinin geçerliğini değerlendirmek amacıyla madde-toplam korelasyonları analiz edilmiştir. Ayrıca, ölçek maddelerinin ayırt edicilik düzeyini ortaya koymak amacıyla alt ve üst %27'lik grupların ortalamaları arasındaki farklılıklar, bağımsız gruplar için t-testi ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen, “Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği”nin, ortaöğretim öğrencilerine uyarlanması ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi amacıyla geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Geçerliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Ölçeğin uyarılama sürecinde; ölçeğin yapı geçerliğine kanıt oluşturmak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (First-Order CFA) ve ardından ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (Second-Order CFA) uygulanarak test edilmiştir.

Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Uyarılama çalışması kapsamında, birinci düzey DFA kapsamında elde edilen uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, doğrulayıcı faktör analizinin sonucunda, her modelin veriyle uyum düzeyi ve ölçeğin yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı belirlenmiştir. Birinci düzey DFA modeline ait uyum iyiliği indeksleri, referans aralıkları ile Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Birinci Düzey DFA Uyum İndeksi Sonuçları

Model Uyum Kriterleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Analiz Bulguları
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5	1617.16/ 367= 4.404
RMSEA	$\leq .05$	$\leq .08$	0,070
SRMR	$\leq .05$	$\leq .10$	0,044
CFI	$\geq .97$	$\geq .95$	0,98
NNFI	$\geq .97$	$\geq .95$	0,98
GFI	$\geq .90$	$\geq .85$	0,86
AGFI	$\geq .90$	$\geq .85$	0,84
NFI	$\geq .95$	$\geq .90$	0,98

Birinci düzey DFA modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, χ^2 (ki-kare) değerinin örneklem büyüklüğüne oldukça duyarlı olmasından dolayı, model uyumunun değerlendirilmesinde tek başına yeterli değildir. Bu nedenle χ^2 değerinin serbestlik derecesi ile oranlanarak (χ^2/df) ve diğer uyum iyiliği indeksleriyle birlikte yorumlanması önerilmektedir. Bu çalışmada, birinci düzey (DFA) modeline ilişkin X^2/df değeri 4,404 olarak hesaplanmıştır. Alan yazınında, X^2/df değerine ilişkin farklı yaklaşımlar ve görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre, küçük örneklemelerde 2,5’ten küçük bir değer mükemmel uyum, büyük örneklemelerde ise 3’ten küçük bir değer mükemmel uyum olarak değerlendirilmektedir. 5’in altındaki bir değer ise orta düzeyde kabul edilebilir uyum gösterdiğini işaret etmektedir (Kline, 2005, 2011; Sümer, 2000; Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012; Wheaton, Muthen, Alwin & Summers, 1977). Birinci düzey DFA modeline ilişkin X^2/df değeri, kabul edilebilir bir uyum düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Birinci düzey DFA kapsamında incelenen RMSEA uyum iyiliği indeksi değerlendirildiğinde, modelin RMSEA değeri 0,070 olarak hesaplanmıştır. Alan yazınında, RMSEA için önerilen alt sınırlar konusunda görüş birliği bulunmamakla birlikte, 0,05’in altındaki bir RMSEA değeri iyi uyumu, 0,05 ile 0,08 arasındaki bir değer ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Schermeleh-Engel, Moosbrugger & Müller, 2003; Shumacher & Lomax, 2004; Marcoulides & Schumacher 2001; Sümer, 2000; Jöreskog & Sörbom, 1993). Literatürde farklı görüş ve değerlendirmeler yer almakla birlikte, Steiger’e (2007) göre RMSEA değerinin 0,070 olması, modele ilişkin RMSEA değerinin iyi uyuma sahip olduğunu ifade etmektedir.

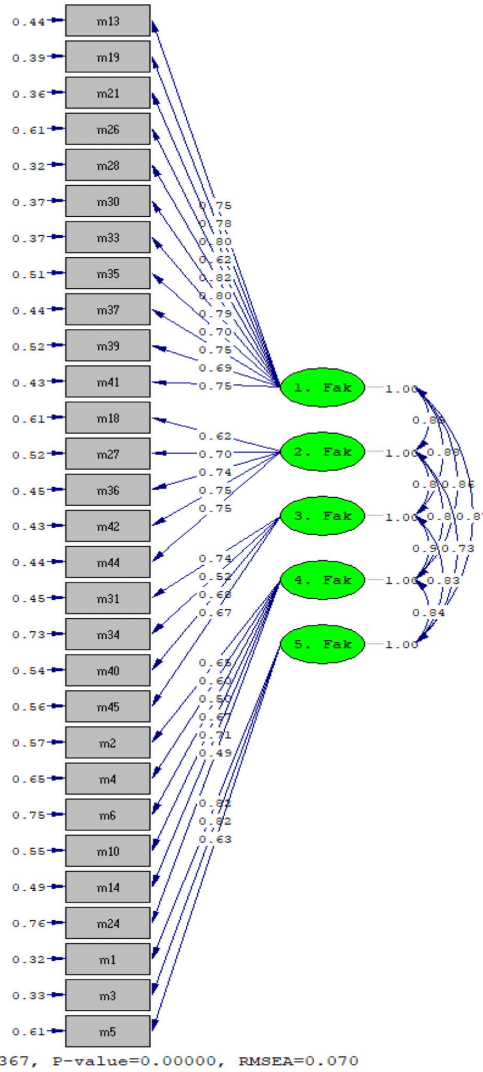
Birinci düzey DFA modeline ait diğer uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, modelin SRMR değeri 0,044 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 0,05’in altında olması, iyi uyum düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Modelin NNFI değeri de 0,98 olarak bulunmuştur. Bu değer, 0,97’nin üzerinde olup modelin iyi uyum sergilediğini ortaya koymaktadır. Modelin CFI değeri 0,98 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 0,97’in üzerinde olup iyi uyum olduğunu göstermektedir. Modelin NFI değeri ise 0,98 olarak bulunmuştur. Bu değer 0,95’in üzerinde olup iyi uyumu olduğunu göstermektedir (Schermeleh-Engel, Moosbrugger & Müller, 2003).

Modelin GFI değeri 0,86 ve AGFI değeri ise 0,84 olarak hesaplanmıştır. Literatürde, bu değerlerin, AGFI ve GFI değerlerinin, 0,85’in üzerinde olması hâlinde kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir (Seçer, 2015, 2021). Bu doğrultuda, modelin GFI değerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu, AGFI değerinin ise kabul edilebilir sınırın biraz altında kaldığı görülmektedir.

Gerçekleştirilen birinci düzey (DFA) sonuçları ışığında, hesaplanan uyum indekslerinin kabul edilebilir eşik değerlerini sağlamasıyla, veri uyumunun sağlandığı ve ölçeğin beş faktörlü yapısının doğrulandığı söylenebilir.

Birinci düzey DFA modeli kapsamında yer alan maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, söz konusu yüklerin 0,49 ile 0,82 arasında değişim gösterdiği belirlenmiştir. Bu maddelere ait faktör yükleri, “değer verme” alt faktör için 0,69 ile 0,82, “olumsuz” alt faktör için 0,62 ile 0,75, “reddetme” alt faktör için 0,52 ile 0,74, “yok sayma” alt faktör için 0,49 ile 0,71, “yakınlık” alt faktör için 0,63 ile 0,82 arasında değiştiği görülmektedir (Şekil 1). Bu sonuçlar ışığında, ölçek maddelerinin ilgili faktörü iyi düzeyde temsil ettiği görülmektedir. Ölçek geliştirme sürecinde, her bir maddenin faktör yük değerinin 0,30 veya daha yüksek olması gerektiği vurgulanmaktadır (Seçer, 2021: 187). Buna göre 29. maddenin faktör yükü 0,13 olmasından dolayı ilgili faktörü yeterince temsil etmediği söylenebilir. Bu nedenle, ölçme-değerlendirme uzmanı ve alan uzmanlarından alınan geri bildirimler sonrasında, 29. maddenin ölçek formundan çıkarılmasına ve modelin

yeniden test edilmesine karar verilmiştir. Bu durumda 29. madde hem istatistiksel hem de teorik olarak incelendiğinde; lise öğrencileri, bu maddeyle ölçülen deneyimlere ortaokul öğrencilerine göre daha az maruz kalmakta veya bu deneyimleri daha sınırlı ölçüde yaşamaktadırlar. Bu nedenle 29. madde lise örnekleminde içerik temsiliyetini kaybetmekle birlikte aynı zamanda gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde (DFA) de düşük faktör yükü göstermektedir. Bundan dolayı 29. madde, istatistiksel analiz sonuçları ve teorik gerekçeler doğrultusunda ölçekten çıkarılmıştır.

Şekil 1. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Modeline İlişkin Faktör Yüklerini Gösteren Path Diyagram

Birinci düzey Doğrulatoryı Faktör Analizi (DFA) kapsamında, maddelerin ilgili faktörleri temsil gücünü ve istatistiksel anlamlılığını belirlemek amacıyla t-değerleri incelenmiştir. Alan yazınında belirtildiği üzere, path diyagramında 1,96'nın üzerinde olan t-değerleri $p < 0,05$ düzeyinde, 2,56'nın üzerinde olan t-değerleri ise $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı olarak kabul edilmektedir (Jöreskog & Sörbom, 1993). Bu bağlamda incelenen modelde t değerlerinin 12,97 ile 25,43 arasında değişmektedir. Buna göre t-değerleri, 2,58'in üzerinde olması, ölçekteki 29 maddenin $p < 0,01$ düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Birinci düzey doğrulatoryı faktör analizinde hesaplanan t değerleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Birinci Düzey Doğrulatoryı Faktör Analizine İlişkin t Değerleri

Madde Kodu	t Değeri	Madde Kodu	t Değeri	Madde Kodu	t Değeri
M13	22.99*	M18	17.40*	M6	13.49*
M19	24.24*	M27	20.15*	M10	19.28*
M21	25.29*	M36	21.97*	M14	20.81*
M26	17.97*	M42	22.54*	M24	12.97*
M28	26.41*	M44	22.26*	M1	25.43*
M30	25.04*	M31	21.69*	M3	25.10*
M33	24.83*	M34	14.08*	M5	17.49*
M35	21.05*	M40	19.28*		
M37	22.89*	M45	18.85*		
M39	20.53*	M2	18.58*		
M41	23.15*	M4	16.48*		

* $p < .01$

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde, ölçeğin beş alt faktörü arasında korelasyonların 0,73 ile 0,91 arasında değer aldığı görülmektedir. Söz konusu bulgu, faktörler arasında pozitif yönde, $p < .01$ düzeyinde anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4

Alt Faktörler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Faktörler	1. Fak.	2. Fak.	3. Fak.	4. Fak.	5. Fak.
1. Fak.	1.00	0.85*	0.88*	0.86*	0.87*
2. Fak.	0.85*	1.00	0.87*	0.88*	0.73*
3. Fak.	0.88*	0.87*	1.00	0.91*	0.83*
4. Fak.	0.86*	0.88*	0.91*	1.00	0.84*
5. Fak.	0.87*	0.73*	0.83*	0.84*	1.00

*P < 0.01

İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarının ardından, ölçeğin alt faktörlerinin “tutum” şeklinde isimlendirilen üst örtük değişkenle olan uyumunu test etmek amacıyla ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir.

İkinci düzey DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indeksleri, referans aralıkları ile Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

İkinci Düzey DFA Uyum İndeksi Sonuçları

Model Uyum Kriterleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Analiz Bulguları
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5	1687.75/ 372= 4.538
RMSEA	$\leq .05$	$\leq .08$	0,071
SRMR	$\leq .05$	$\leq .10$	0,045
CFI	$\geq .97$	$\geq .95$	0,98
NNFI	$\geq .97$	$\geq .95$	0,98
GFI	$\geq .90$	$\geq .85$	0,86
AGFI	$\geq .90$	$\geq .85$	0,83
NFI	$\geq .95$	$\geq .90$	0,98

*P < 0.01

Tablo 5'e göre, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine ilişkin elde edilen uyum iyiliği indeksleri değerlendirildiğinde, ikinci düzey DFA modeline ilişkin X^2/df değerinin 4.538 olduğu ve bu değer doğrultusunda, modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı görülmektedir (Kline, 2005, 2011; Sümer, 2000; Çokluk vd., 2012; Wheaton vd., 1977).

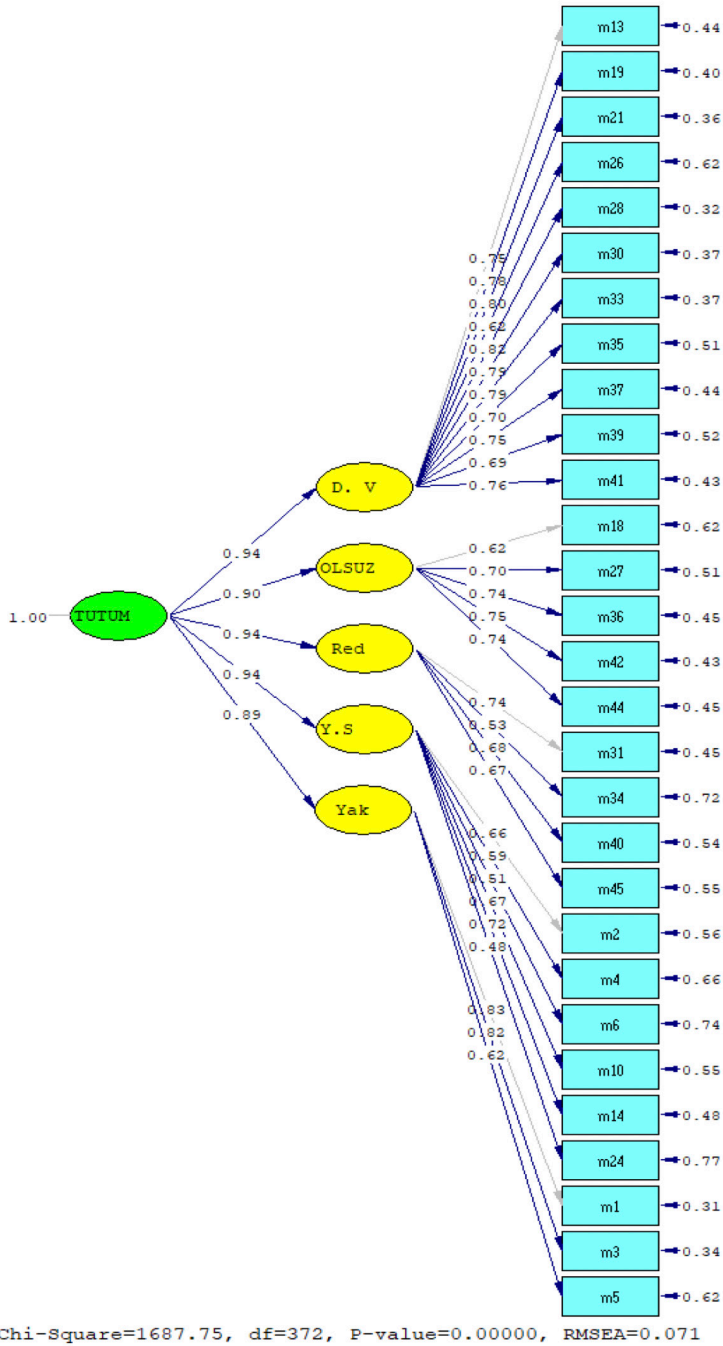
İkinci düzey DFA sonucunda elde edilen RMSEA uyum iyiliği indeksi değerlendirildiğinde, modelin RMSEA değeri 0,071 olarak hesaplanmıştır. Alan yazınında farklı görüşler ve değerlendirmeler bağlamında, Steiger'e (2007) göre RMSEA değerinin 0,070 altında; Hooper, Coughlan ve Mullen'e (2008) göre RMSEA değerinin 0,080 altında olması iyi uyum olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda RMSEA değerinin 0,071 iyi uyum sağladığı görülmektedir.

İkinci düzey DFA sonucunda elde edilen diğer uyum iyiliği indeksi değerlendirildiğinde, modelin SRMR değeri 0,045 olarak hesaplanmış, bu değer 0,05 altında olup iyi uyum gösterdiğini ifade etmektedir. Modelin NNFI değeri 0,98 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 0,97'nin üzerinde olup iyi uyuma işaret etmektedir. Modelin CFI değeri 0,98 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 0,97'in üzerinde olup iyi uyumu olduğunu göstermektedir. Modelin NFI değeri ise 0,98 olarak bulunmuştur. Bu değer, 0,95'in üzerinde olup iyi uyumu göstermektedir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger & Müller, 2003).

Yapılan ikinci düzey DFA sonucunda, modelin GFI değeri 0,86; AGFI değeri ise 0,83 olarak hesaplanmıştır. Literatürde belirtildiği üzere, GFI ve AGFI değerlerinin 0,85'in üzerinde olmasının kabul edilebilir uyum düzeyini gösterdiği belirtilmektedir (Seçer, 2015, 2021). Bu doğrultuda, modelin GFI değerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu, AGFI değerinin ise kabul edilebilir sınırın biraz altında kaldığı görülmektedir.

Gerçekleştirilen ikinci düzey (DFA) sonuçları ışığında, hesaplanan uyum indekslerinin kabul edilebilir eşik değerlerini sağlamasıyla birlikte veri uyumunun sağlandığı ve ölçeğin beş faktörlü yapısının doğrulandığı söylenebilir.

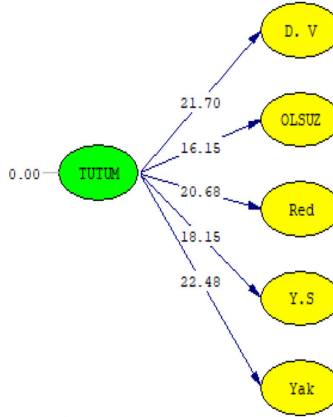
İkinci düzey (DFA) sonucunda, modele ilişkin maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 0,48 ile 0,83 arasında değiştiği görülmektedir. Bu maddelere ait faktör yükleri, "değer verme" alt faktör için 0,62 ile 0,82, "olumsuz" alt faktör için 0,62 ile 0,75, "reddetme" alt faktör için 0,53 ile 0,74, "yok sayma" alt faktör için 0,48 ile 0,72, "yakınlık" alt faktör için 0,62 ile 0,83 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar, ölçek maddelerinin ilgili faktörü iyi düzeyde temsil ettiğini göstermektedir. İkinci düzey DFA modeline ilişkin faktör yüklerini gösteren path diyagramı Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Modeline İlişkin Faktör Yüklerini Gösteren Path Diyagram

İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizinde, birinci düzey faktörlerin ikinci düzey üst yapıyı anlamlı biçimde temsil edip etmediğini değerlendirmek amacıyla t değerleri incelenmiştir. Literatürde belirtildiği üzere (Jöreskog & Sörbom, 1993, 1996), modellerdeki t değerlerinin değerlendirilmesinde; özellikle kırmızı okların yani anlamlı olmayan yolların bulunmamasına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanır. Bu çalışmada elde edilen path diyagramı t değerleri incelendiğinde; herhangi bir kırmızı okun yer almadığı görülmektedir. Bunun yanında, tüm alt boyutların t değerlerinin 16.15 ile 22.48 arasında değiştiği görülmektedir (Şekil 3). Bu doğrultuda, t değerlerinin $p < .01$ seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

İkinci düzey DFA bulguları ışığında, ölçeğin (değer verme, olumsuz, reddetme, yok sayma ve yakınlık) alt boyutlarının, tutum (örtük değişkeni) üst düzey yapısını anlamlı biçimde yordadığını göstermektedir.

Şekil 3. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Modeline İlişkin t Değerleri Gösteren Path Diyagram

Güvenirlğe İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Ölçeğin güvenilirlik analizlerinde, ilk olarak Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Daha sonra ölçekteki maddelerin madde-toplam korelasyonları incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek amacıyla hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayıları ve Cronbach Alfa değerleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Ölçek geliştirme çalışmalarında, ölçeğin güvenilir olduğunu söylenebilmek için Cronbach Alfa katsayısı en az 0,70 olması gerektiği belirtilmektedir (DeVellis, 2012; Pallant, 2023). Bu doğrultuda Tablo 6 incelendiğinde; ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alfa katsayısı 0,957 olduğu görülmektedir. Bu değer, ölçeğin yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Alt faktörlere ilişkin Cronbach Alfa katsayıları ise şöyledir, birinci alt faktör için $C_{\alpha} 0,934$, ikinci alt

faktör için Cra 0,837, üçüncü alt faktör için Cra 0,753, dördüncü alt faktör için Cra 0,775 ve beşinci alt faktör için Cra 0,792'dir. Ölçeğin alt boyutlara ilişkin Cronbach Alfa katsayıları ,75 ile ,93 aralığında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, tüm boyutların kabul edilebilir ve yüksek düzey bir iç tutarlılığına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 6

Ölçek Maddelerinin Ortalama, Standart Sapma, Madde-Toplam Korelasyonu ve Alfa Katsayıları

Faktörler/ Cronbach Alpha	Maddeler	X	S	Madde- Toplam Korelasyon	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
1. Faktör $Cra: 0,934$	M13	2,8071	1,35055	0,711	0,929
	M19	2,6514	1,37052	0,747	0,927
	M21	2,6314	1,34964	0,753	0,927
	M26	1,8200	1,17028	0,594	0,933
	M28	2,3414	1,30444	0,787	0,925
	M30	2,5329	1,36911	0,773	0,926
	M33	2,4286	1,39046	0,764	0,926
	M35	2,0786	1,33655	0,693	0,929
	M37	1,9500	1,18361	0,735	0,928
	M39	2,4186	1,40730	0,682	0,930
	M41	2,9114	1,44647	0,724	0,928
2. Faktör $Cra: 0,837$	M18	3,2886	1,45102	0,556	0,826
	M27	3,1886	1,45466	0,631	0,806
	M36	3,2514	1,48032	0,697	0,787
	M42	2,9243	1,45460	0,657	0,798
	M44	3,0600	1,51553	0,649	0,800
3. Faktör $Cra: 0,753$	M31	2,3843	1,38953	0,561	0,689
	M34	2,0471	1,41089	0,482	0,732
	M40	2,3871	1,43434	0,597	0,668
4. Faktör $Cra: 0,775$	M45	2,5357	1,40208	0,558	0,691
	M2	2,6343	1,36394	0,580	0,726
	M4	3,4686	1,39502	0,544	0,735
	M6	1,4886	,95455	0,401	0,769
	M10	2,8929	1,29540	0,595	0,722
	M14	2,6757	1,42499	0,573	0,727
	M24	2,8771	1,40784	0,442	0,763
	5. Faktör $Cra: 0,792$	M1	2,1529	1,20481	0,695
M3		2,3014	1,28232	0,702	0,644
M5		1,5857	,93406	0,540	0,815

Genel Cron: 0,95

Ölçekte yer alan maddelerin geçerliğini değerlendirmek amacıyla madde-toplam korelasyonu analiz edilmiştir. Bu durumda, düzeltilmiş madde-toplam korelasyon değeri, her bir maddenin ölçeğin toplam puanıyla olan ilişki düzeyini göstermektedir. Madde-toplam korelasyon değerleri 0,30 alt sınırından düşük olması, bu durum ilgili maddenin ölçeğin tamamından farklı bir özelliği ölçtüğünü göstermektedir (Pallant, 2021: 116). Tablo 7 bulguları incelendiğinde, madde-toplam korelasyonlarını 0,401 ile 0,787 aralığında saptanmıştır. Bu çalışmada elde edilen değerler, ölçek maddelerinin ölçmek istedikleri yapıyı iyi düzeyde temsil ettiğini ve ölçek maddelerinin geçerliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Maddelerin ayırt edicilik düzeylerini saptamak için alt ve üst %27'lik grupların madde puan ortalamaları arasındaki farklar, bağımsız gruplar için t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımsız gruplar için t-testi analizinden elde edilen bulgular, t değerlerinin -13,494 ile -34,314 arasında değiştiği görülmektedir. Bu veriler ışığında, alt ve üst %27'lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkın tüm maddeler için $p < .01$ düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Alt ve üst %27'lik grupların madde puan ortalamaları incelendiğinde (Tablo 7); bu değerlerin alt grupta en düşük 1,0317, üst grupta ise en yüksek 4,3386 aralığında değiştiği görülmektedir. Literatürde belirtildiği üzere (Özgüven, 2011), dağılımın iki uçundan seçilen grupların madde ortalama puanları arasındaki fark arttıkça, madde ayırt edicilik düzeyi de artmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, ölçekte yer alan maddelerin oldukça yüksek bir ayırt ediciliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7

Ölçek Maddelerinin Alt ve Üst %27 Gruplarına Göre t Testi Sonuçları

Maddeler	(n=189)	x	s	t	p
M1	Alt Grup	1,1164	,32156	-27,018	<,001*
	Üst Grup	3,3598	1,09529		
M2	Alt Grup	1,5450	1,07889	-19,102	<,001*
	Üst Grup	3,6508	1,06430		
M3	Alt Grup	1,3069	,79960	-23,492	<,001*
	Üst Grup	3,5661	1,05292		
M4	Alt Grup	2,3810	1,43766	-15,675	<,001*
	Üst Grup	4,2910	,85985		
M5	Alt Grup	1,0741	,37871	-14,736	<,001*
	Üst Grup	2,3595	1,13815		
M6	Alt Grup	1,0317	,32461	-13,494	<,001*
	Üst Grup	2,2275	1,17423		
M10	Alt Grup	1,7672	1,03079	-19,725	<,001*
	Üst Grup	3,8571	1,02921		

Ortaöğretim Öğrencilerinin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi

M13	Alt Grup	1,4815	,79622	-28,643	<,001*
	Üst Grup	4,0582	,94632		
M14	Alt Grup	1,4444	1,08340	-23,882	<,001*
	Üst Grup	3,9259	,93103		
M18	Alt Grup	2,0423	1,30804	-18,121	<,001*
	Üst Grup	4,2116	,99876		
M19	Alt Grup	1,3757	,74494	-28,669	<,001*
	Üst Grup	3,9418	,97947		
M21	Alt Grup	1,3598	,76330	-29,965	<,001*
	Üst Grup	3,9788	,92804		
M24	Alt Grup	2,0265	1,33063	-12,362	<,001*
	Üst Grup	3,6561	1,23048		
M26	Alt Grup	1,0952	,40137	-17,666	<,001*
	Üst Grup	2,8571	1,31105		
M27	Alt Grup	1,7884	1,16586	-22,618	<,001*
	Üst Grup	4,2169	,90538		
M28	Alt Grup	1,1111	,39049	-34,314	<,001*
	Üst Grup	3,7090	,96479		
M30	Alt Grup	1,2222	,57735	-30,301	<,001*
	Üst Grup	3,8836	1,06051		
M31	Alt Grup	1,1587	,64921	-29,131	<,001*
	Üst Grup	3,6878	1,00155		
M33	Alt Grup	1,1217	,41386	-32,424	<,001*
	Üst Grup	3,8042	1,06630		
M34	Alt Grup	1,3280	1,03570	-13,560	<,001*
	Üst Grup	3,0370	1,38905		
M35	Alt Grup	1,1217	,49573	-23,256	<,001*
	Üst Grup	3,4021	1,25359		
M36	Alt Grup	1,8307	1,14525	-23,598	<,001*
	Üst Grup	4,4233	,88767		
M37	Alt Grup	1,0476	,33079	-25,251	<,001*
	Üst Grup	3,1534	1,09775		
M39	Alt Grup	1,2487	,72681	-23,849	<,001*
	Üst Grup	3,6614	1,18575		
M40	Alt Grup	1,2857	,94692	-22,412	<,001*
	Üst Grup	3,6296	1,08195		
M41	Alt Grup	1,4921	,94879	-28,242	<,001*
	Üst Grup	4,1905	,90842		
M42	Alt Grup	1,5344	,94820	-26,381	<,001*
	Üst Grup	4,1905	1,00832		
M44	Alt Grup	1,5873	1,08620	-25,862	<,001*
	Üst Grup	4,3386	,97938		

M45	Alt Grup	1,4550	,97541	-23,183	<,001*
	Üst Grup	3,7989	,99027		

*P < .001

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin ortaöğretim öğrencilere uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Bu çalışmada, kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla, ölçme- değerlendirme ve alan uzmanlarından alınan görüşlerle, dilsel ve içeriksel açıdan uygunluğu sağlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla da LISREL 8.8 paket programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği; öncelikle birinci düzey DFA (First-Order CFA) ve ardından ikinci düzey DFA (Second-Order CFA) olmak üzere iki analizle test edilmiştir. Bunun sonucunda, 30 maddeden oluşan ölçeğin, ölçme değerlendirme ve alan uzmanının görüşleri doğrultusunda, bir maddesi istatistiksel ve teorik nedenlerle çıkarılmış ve modelin yeniden test edilmesine karar verilmiştir. Yeniden test edilen ölçeğin faktör yüklerinin 0,49 ile 0,82 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ölçek maddelerinin ilgili faktörü iyi düzeyde temsil ettiğini göstermektedir. Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen özgün ölçekte faktör yüklerinin 0,45 ile 0,85 arasında değiştiği görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, özgün ölçek yapıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Benzer şekilde, Angelidou, Aguaded-Ramirez ve Rodriguez-Sabiote (2019) tarafından geliştirilen “Mülteci Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği”, 2021 yılında Aydoğdu ve Akça tarafından aynı adla Türkçeye uyarlanmıştır. Uyarlama sürecinde madde çıkarma işleminin yapıldığı ve yapının korunduğu görülmüştür. Bu bulgular, tutum ölçeklerinin farklı örneklerde uygulanması sürecinde yapının korunabildiğini ve gerekli durumlarda madde çıkarma işleminin yapılabileceğini göstermektedir.

İkinci düzey DFA modeline ilişkin maddelerin faktör yüklerinin 0,48 ile 0,83 arasında değiştiği görülmektedir. Aynı zamanda, tüm faktörlerin t değerleri 16,15 ile 22,48 arasında değiştiği belirlenmiştir. İkinci düzey DFA sonuçları, madde yüklerinin ilgili faktörü iyi düzeyde temsil ettiğini ve ölçeğin alt boyutlarının t değerlerinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar ışığında, ikinci düzey DFA bulguları, ölçeğin (değer verme, olumsuz, reddetme, yoksayma ve yakınlık) alt boyutlarının, tutum (örtük değişkeni) üst düzey yapısını anlamlı biçimde yordadığını göstermektedir. Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen özgün ölçekte ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine yer verilmemiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin yapısal geçerliği birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) ile daha kapsamlı biçimde incelenmiştir.

Güvenirlilik analizi sonuçlarında, ölçeğin tümüne ait Cronbach Alfa katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, Aslan ve Kan (2021) tarafından geliştirilen öz-

gün ölçekte rapor edilen Cronbach Alfa katsayısı olan .91 değerinden daha yüksektir. Elde edilen bulgu, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, uyarlanan formun farklı örneklem gruplarında güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilmesini desteklemektedir.

Bu çalışmada, ortaöğretim öğrencilerinin (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) Suriyeli öğrencilere yönelik tutumlarını ölçmek üzere 29 maddelik bir ölçek uyarlanmıştır. Ölçek, 5'li likert tipi olarak tasarlanmıştır. Olumsuz maddeler puanlanırken tersen puanlanmalıdır. Bu çalışma sonucu, ölçeğin ortaöğretimde bulunan Suriyeli öğrencilere yönelik tutumlarının belirlenmesinde kullanılabilir nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin uygulandığı örneklem grubu dışında farklı gruplar üzerinde kullanılabilmesi için geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin yeniden gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Anderson, A., Hamilton, R., Moore, D., Loewen, S., & Frater-Mathieson, K. (2004). Education of refugee children: Theoretical perspectives and best practice. In R. Hamilton & D. Moore (Eds.), *Educational interventions for refugee children* (pp. 1–11). Routledge Falmer.

Anderson, L. W., & Çıkrıkçı, N. (2019). Tutumların ölçülmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 24(1), 241-250.

Aslan, S., & Kan, A. (2021). Suriyeli öğrencilere yönelik tutum ölçeği geliştirme geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 193-206.

Aydoğdu, F., & Pekşen Akça, R. (2021). Mülteci çocuklara yönelik tutum ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(24), 308-321. <https://doi.org/10.38155/ksbd.887901>

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.

Çöllü, E. F., & Öztürk, Y. E. (2014). Örgütlerde inançlar-tutumlar tutumların ölçüm yöntemleri ve uygulama örnekleri bu yöntemlerin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(1-2), 373-404.

DeVellis, R. F. (2012). *Scale development: Theory and applications* (3rd ed.). Sage.

Eagly, A. H. & Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition*, 25(5), 582-602.

Erkuş, A., & Selvi, H. (2021). Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme III: Ölçek uyarlama ve norm geliştirme. Pegem Akademi.

Geçici koruma yönetmeliği. (2014, 11 Ekim). T.C. Resmî Gazete (Sayı: 29153). <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>. (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2025).

Hart, R. (2009). Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development. *Educational Psychology in Practice*, 25(4), 351-368.

Hooper, D, Coughlan, J., & Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60. <https://www.researchgate.net/publication/254742561>

İnceoğlu, M. (2011). Tutum-algı iletişim. Siyasal Kitabevi.

Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. Scientific Software International.

Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1996). LISREL 8 user's reference guide. Scientific Software International. Kline, R. B. (2005). Principles and practice of structural equation modeling (2nd ed.). Guilford Press.

Kline, R. B. (2011). Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.). Guilford Press.

Marcoulides, G. & Schumacher, R. (2001). New developments and techniques in structural equation modelling. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Marsh, H. W., & Hocevar, D. (1988). A new, more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of applied psychology*, 73(1), 107

Özgülven, İ. E. (2011). Psikolojik testler. Pdrem.

Pallant, J. (2021). SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi (S. Balcı & B. Ahi, Çev.; 4. baskı). Anı Yayıncılık.

Sağlam, H. İ. & Kanbur, N. İ. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323. <https://doi: 10.19126/suje.335877>

Sandal, E. K., Hançerkıran, M., & Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 461-483.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.

Schumacher, r., & Lomax, R. (2004). A Beginner's guide to structural equation modelling. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers

Seçer, İ. (2015). Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları. Anı Yayıncılık.

Seçer, İ. (2021). SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi: analiz ve raporlaştırma. Anı Yayıncılık.

Steiger, J. H. (2007). Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling.

Personality and Individual Differences, 42(5), 893–898. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.09.017>

Süleymanov, A. (2017). Suriyelilerin Türk toplumunda toplumsal uyum ve sosyal kabul düzeyi. *Türk Yurdu Dergisi*, 361, 27-30.

Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49–74.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2015). 2015 göç raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yillik_goc_raporu.pdf. (Erişme Tarihi: 25 Kasım 2025).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2016). 2016 göç raporu. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu.haziran.pdf. (Erişme Tarihi: 25 Kasım 2025).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2025). Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>. (Erişme Tarihi: 25 Kasım 2025).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. (2022). Göç ve acil durumlarda eğitim sunumu. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc-2022sunu.pdf. (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2025).

Tutar, H. (2022). Davranış bilimleri (5. baskı). Umuttepe Yayınları.

Tümertekin, E. & Özgüç, N. (2011). Beşerî coğrafya (insan, kültür, mekân). Çantay.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2025). Eğitim. <https://www.unhcr.org/tr/ne-yapiyoruz/egitim> (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2025).

Extended Abstract

The purpose of this study is to adapt the Attitude Scale Toward Syrian Students for use with secondary school students and to examine its psychometric properties. The participant sample study group consists of 700 students enrolled in Anatolian, Imam Hatip, and Vocational and Technical high schools in Ankara during the 2024–2025 academic year. Of the participants, 55% (n = 387) were female, and 45% (n = 313) were male. Prior to administering the scale to high

school students, all necessary permissions were obtained in accordance with the principles of research ethics. In this context, approval was first obtained from the Gazi University Ethics Committee (Document Date and Number: 03.01.2025–E-77082166-302.08.01-1134642). Subsequently, official permission was granted by the Turkish Ministry of National Education (MoNE) to conduct the study in the relevant schools. Following the completion of the approval procedures, the data collection process was conducted in accordance with ethical principles and relevant legal regulations. During this process, students were informed about the purpose of the study and confidentiality policies. Participants were explicitly informed that participation was entirely voluntary, that their responses would be used solely for scientific purposes, and that their identities would remain confidential. After these explanations, the scale forms adapted scale forms were administered by the researcher in classroom settings, and the administration process took approximately 30 minutes. Incomplete forms were excluded from the analysis, resulting in a final dataset of 700 valid responses. Incomplete questionnaire forms were excluded from the analysis, and a total of 61 forms were not included in the evaluation. Data analysis was conducted based on 700 valid forms. During the scale adaptation process, linguistic equivalence and content validity and content appropriateness were ensured through expert opinions obtained from specialists in measurement and evaluation, as well as field experts. To ensure the applicability of the scale to high school students—the target population of the study—the scale items were carefully evaluated in terms of their appropriateness for students' age levels and developmental characteristics. To establish content validity, feedback was obtained from a total of six experts, including three specialists in measurement and evaluation, two experts in psychological counseling and guidance, and one language expert. Based on the experts' evaluations and feedback, the scale was finalized and prepared for administration to the target population of high school students. Subsequently, Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted to provide evidence for the construct validity of the scale. CFA was performed using the LISREL 8.8 software package to test the compatibility of the scale with its original factor structure. The structural validity of the scale was initially examined through First-Order Confirmatory Factor Analysis and subsequently through Second-Order Confirmatory Factor Analysis. As a result of these analyses, one item from the original 30-item scale was removed based on both statistical and theoretical considerations, in line with the opinions of measurement and evaluation specialists and field experts. The model was then re-tested. From a theoretical perspective, it was determined that high school students are exposed to the experiences measured by this item less frequently or to a more limited extent compared to middle school students. Consequently, the item lost its content representativeness for the high school sample and also exhibited low factor loadings in the CFA. Therefore, the item was excluded from the scale.

for both statistical and theoretical reasons. The factor loadings of the re-tested scale ranged from 0.49 to 0.82, indicating that the scale items adequately represented their respective factors. The significance of each item was evaluated using t values, which ranged from 12.97 to 25.43. These findings indicate that the t-values of all 29 items were statistically significant at the $p < 0.01$ level. Within the scope of the adaptation study,----- Ggoodness-of-fit indices obtained from both first-order and second-order CFA were evaluated to determine the degree of model–data fit and whether the scale structure was confirmed. The results of the first-order and second-order CFA demonstrated that the calculated fit indices met acceptable threshold values, indicating adequate model–data fit and confirming the five-factor structure of the scale. In the second-order CFA model, factor loadings ranged between 0.48 and 0.83, while t values for all factors ranged from 16.15 to 22.48. These results indicate that the item loadings represent their respective factors at a satisfactory level and that the t values of the subdimensions are statistically significant. Accordingly, the findings of the second-order CFA demonstrate that the subdimensions of the scale—valuing, negativity, rejection, ignoring, and closeness—significantly predict the higher-order latent construct of attitude. To establish the reliability of the scale, Cronbach’s alpha coefficient was first calculated for the entire scale, followed by an examination of item–total correlations. The Cronbach’s alpha coefficient for the overall scale was found to be 0.957, indicating a high level of internal consistency. Cronbach’s alpha coefficients for the subdimensions were calculated as follows: 0.934 for the first factor, 0.837 for the second factor, 0.753 for the third factor, 0.775 for the fourth factor, and 0.792 for the fifth factor. The Cronbach’s alpha values for the subdimensions ranged between 0.75 and 0.93, demonstrating that all dimensions possess acceptable to high internal consistency. To evaluate item validity, item–total correlation coefficients were examined. The item–total correlations ranged from 0.401 to 0.787, indicating that the items adequately represent the constructs they are intended to measure and that the scale items demonstrate high validity. Finally, to determine item discrimination, the mean item scores of the upper 27% and lower 27% groups were compared using an independent samples t-test. The results showed that the t- test values ranged from –13.494 to –34.314 and were statistically significant at the $p < .001$ level. Mean item scores ranged from a minimum of 1.0317 in the lower 27% group to a maximum of 4.3386 in the upper 27% group. As noted in the literature (Özgüven, 2011), the greater the difference between the mean item scores of groups selected from the two extremes of the distribution, the higher the item discrimination level. Based on these findings, the scale was found to have a high level of item discrimination. In this study, a 29-item scale was adapted to measure the attitudes of secondary school students (Grades 9, 10, 11, and 12) toward Syrian students. The scale was designed as a 5-point Likert-type instrument, and negatively worded items are reverse-coded.

The results of this study indicate that the scale is suitable for assessing secondary school students' attitudes toward Syrian students. For the use of the scale with different samples beyond the study group, it is recommended that validity and reliability analyses be re-conducted.